

РЭХА ДАЎНІНЫ

Сюжэты на шкле, альбо Імгненні быцця зямнога

Знойдзеныя старыя ўнікальныя шклянныя фотанегатывы,
як высветлілася, некалі зрабіў беларускі святар Павел Валынцэвіч

Канстанцін Сталярчук

Мінулым летам мінскі фотааматар Дзмітрый Сярэбранікаў пачуў ад гродзенскага калекцыянера Тадэвуша Зяленскага цікавую навіну: знойдзены негатывы, якім больш за стагоддзе. “Ён ведаў: я цікаўлюся дарэвалюцыйнай фатаграфіяй, — расказвае Дзмітрый. — Яшчэ сказаў, што на многіх выявах ёсць нейкі святар, а на эмульсійным баку — подпісы, назвы вёсак Віцебшчыны і Гродзеншчыны: Узьмены, Вялікая Бераставіца, Сабакінцы... Я набыў спачатку з дзесятак негатываў, потым яшчэ. Паказаў фотамастаку Уладзіміру Суцягіну, ён зацікавіўся, вырашылі разам правесці пошукі...”. Высветлілася, што знаходка ўсплыла гады два таму, ёю зацікавіўся мінскі мастак-дызайнер Ігар Сурмачэўскі, які і стаў уладальнікам часткі калекцыі.

— Гэта найрэдка выпадак: выявіць старадаўнія негатывы, на якіх да таго ж пазначаны і пэўная дата, і месца здымкі, — лічыць У.Суцягін. — Мы вырашылі даведацца: кім жа быў скрупулёзны фатограф? Ужо ведалі, што ён жыў ва Узьменах (цяпер Узьмены), гэта Міёрскі раён Віцебшчыны. У Нацыянальным гістарычным архіве знайшоў звесткі: там, у мясцовай царкве Свяціцеля Мікалая, складзенай з чырвонай цэглы, з 1904 па 1916 год настацелем быў святар Павел Валынцэвіч. Пазней мы ўдакладнілі: ён узначальваў прыход аж да 1947-га. Пасля яго сыходу ўнутранае ўбранне храма амаль не ацалела, у тым ліку і іканастас. Але засталася ікона Божай Маці і часткова — кіёт, які ёсць і на адным з негатываў. Яшчэ нам

удалася знайсці паслужныя спісы Паўла Валынцэвіча і яго сына Сяргея...

Як аказалася, Валынцэвіч-малодшы ў 1921 годзе быў арыштаваны, сядзеў у турме. Чаму? Пасля падзелу беларускай тэрыторыі ў 1919-м іх хата апынулася амаль на самай мяжы, толькі з польскага

боку. Вучыўся ж Сяргей у Полацкай гімназіі, што-раз павінен быў пераходзіць мяжу па пропуску ў вызначаным месцы. Але аднойчы, як расказала дачка Сяргея, ён перасёк яе ў іншым пункце, і хлопца затрымалі чырвоныя пагранічнікі. Завялі справу, падазравалі ў шпіянажы. Няўжо жыццё яго скончылася ў турме? Але ж на адным з негатываў 1923 года Сяргей Валынцэвіч зняты ў хаце...

Да сустрэчы з яго дачкой, Людмілай Сяргееўнай, якая жыве ў Мінску, даследчыкі ўжо шмат ведалі пра фатографа-святара, а дзякуючы ёй запоўніліся і прагалы ў фоталетапісе сям’і. У жанчыны, як аказалася, захоўваюцца альбомы са старымі кадрамі, зробленымі дзядулем, якіх няма на негатывах. У тым ліку і фота 1902 года з адзіным аўтографам: “П. Валынцэвіч”. “Гэта быў важкі аргумент пры вызначэнні імя аўтара, — працягвае Суцягін. — Бо спачатку былі сумненні: айцец Павел таксама ёсць на здымках. А ён жа

усё, што было навокал, усе падзеі, якія назіраў: храмы, гасцей, уборку ўраджаю, будаўніцтва хаты, прыродныя з’явы, жывёл, нават першыя авіяпералёты. Ёсць цікавыя кадры з польскімі пагранічнікамі, мясцовымі памешчыкамі, моладдзю...

У жонкі айца Паўла, матухны Веры, па абедзвюх родавых лініях усе былі святарамі. І ў свой

шыя браты, і адзін з іх, Аляксандр, пазней стаў заслужаным настаўнікам Расіі. Айцец Павел, расказала яго ўнучка, ніколі не з’яўляўся на людзях у цывільным убранні — толькі ў святарскім, паважаў сан. Чытаў газеты, цікавіўся падзеямі ў краіне і свеце. Акрамя фатаграфіі, захапляўся пчалярствам. Цікава, што карыстаўся сонеч-

сэмінарыю, што і бацька, затым — багаслоўскі факультэт Варшаўскага ўніверсітэта і быў рукапаложаўні ў святары ў 1930 годзе. Ажانیўся з дачкой святара, атрымаў прыход у Сабакінцах. Сям’я, у якой раслі дзяўчынкі Таццяна і Людміла,

Павел Валынцэвіч. Аўтапартрэт

жыла строга па царкоўным статуте, захоўвала ўсе пасты. Бацька перад сном чытаў дочкам Чэхава. Па галоўных царкоўных святах у школу яны не хадзілі. Вучыліся на “выдатна”, аднак у канцы 1940-х, калі заканчвалі школу, залатыя медалі ім не далі...

Ішлі гады. У 1940-м памерла матухна Вера, адзін застаўся айцец Павел. Паступова пайшоў за пакоем у іх хаце заняў сельсавет, і ў 1947-м гаспадар пераехаў да сына ў Сабакінцы: цяпер гэта пасёлак Першамайскае на Гродзеншчыне. Служыў у яго пры-

ся і ўся іх маёмасць, у тым ліку кнігі, шматлікія фотальбомы і напісаныя алеем палотны: айцец Павел захапляўся і жывапісам. На шчасце, ён, пераязджаючы да сына, пакінуў ва Узьменах у знаёмых людзей архіў з негатывамі. І праз некалькі гадоў пасля пажару ў адной з мінскіх фотастудый замовіў фотаздымкі. Так было адноўлена тое, што страцілася. Пра гэта сын Сяргей зрабіў запіс у фотаальбоме: “Тата забраў негатывы, аднавіў альбомы і зрабіў заповіт дзецям захоўваць іх як сямейную рэліквію”.

Сёлета Нацыянальны гістарычны музей Беларусі плануе вялікі праект: прадаставіць каля 130 фотаработ цяпер гэта пасёлак Паўла Валынцэвіча. Здымкі да паказу рыхтуе Уладзімір Суцягін. Ён жа стварае сталыя экспазіцыі для храма ва Узьменах і мясцовай школы: яна цяпер размешчана ў хаце, дзе некалі жыў айцец Павел. Дарэчы, і пошукі мінчане пачыналі з Узьменаў, бо гэта вёска найчасцей фігуравала на негатывах. Першы раз Суцягін ездзіў туды, каб знайсці на мясцовых кладах магілу хоць каго-небудзь па прозвішчы Валынцэвіч, ды адразу не знайшоў. Звярнуў толькі ўвагу на магілку, што вылучалася дагледжанасцю. Ён расказвае: “На наступны дзень мы з айцом Ігарам, цяперашнім настацелем царквы Св. Мікалая, распыталі вернікаў. Яны паказалі на тую самую магілку. Пад вянком, на крыжы знайшлі надпіс, які мы не заўважылі: “Матухна Вера Валынцэвіч”. І аказалася: магілай васьм ужо 70 гадоў апякуюцца нашчадкі тых, хто ведаў яе асабіста. І нават па гэтай дэталі можна меркаваць, наколькі глыбокая там пашана да гэтай сям’і...”

Фота з архіваў Дзмітрыя Сярэбранікава і Ігара Сурмачэўскага.

Назіраюць Сонечнае зацьменне 8 жніўня 1914 г.

Мясцічка Узьмены Міёрскага раёна. 1911 г.

пры здымцы карыстаўся аўтаспускам”.

...Павел Валынцэвіч пачынаў службу псаломшчыкам. А калі закончыў Віленскую духоўную семінарыю, то быў рукапаложаўні ў святары, атрымаў прыход у Касуце, на Вілейшчыне. Там і пачаў фатаграфаванне. Здымаў

час, калі яшчэ малады семінарыст прасіў яе рукі, яна паставіла перад ім умову: толькі тады выйдзе за яго замуж, калі ён стане святаром. І закаханы Павел вымушаны быў перайсці на багаслоўскі факультэт — з настаўніцкага, на якім, дарэчы, займаўся абодва яго старэй-

Сяргей Валынцэвіч з маці, матухнай Верай ным гадзіннікам і менавіта па ім выстаўляў час на кішэнным. А ў сваіх лістах да ўнучка задаваў ім цікавыя геаграфічныя і матэматычныя задачы...

Сын Сяргей скончыў тую ж духоўную

Сяргей Валынцэвіч з маці, матухнай Верай ным гадзіннікам і менавіта па ім выстаўляў час на кішэнным. А ў сваіх лістах да ўнучка задаваў ім цікавыя геаграфічныя і матэматычныя задачы...